

10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькування): Закон України від 18.12.2019 року № 2657-VIII: Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19/paran40>

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ УЧАСНИКІВ АТО ІЗ РІЗНИМ РІВНЕМ ВИРАЖЕНОСТІ ПТСР

Сулаєв Б.Ю.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленка
sulaev1750@gmail.com*

Актуальність проблеми. Відкрите військове протистояння з 24 лютого 2022 року на території нашої держави висуває підвищені психологічні вимоги до наших громадян, функціонування всієї державної системи, забезпечення благополуччя внутрішньо переміщених осіб, соціально не захищених верств населення та інших категорій громадян. Разом із тим, найбільш пильної уваги заслуговують українські військові, які ще з 2014 року захищають суверенітет України в межах проведення АТО і зараз є найбільш активними учасниками військових подій. Саме українські військові, виконуючи бойові завдання, приймають найбільший психологічний тиск, загрозу фізичного враження чи пошкодження. Як показали дослідження, більшість ветеранів АТО в Україні характеризуються труднощами входження до мирного життя після демобілізації, що спричинено появою у них ознак посттравматичного стресового розладу (Т.Ю. Соченко, І.Л. Моначин [3]). Постійні флеш беки, емоційна центрація на пережитих під час воєнних дій ситуаціях, втрата товаришів, поранення та надмірне емоційне реагування виступають комплексом, який ускладнює адаптацію ветеранів АТО в умовах мирного часу, закономірності протікання якого стають для них не зрозумілими та психологічно не прийнятними (С.О. Лукомська [2]). Більшість демобілізованих бійців відчують труднощі в інтеграції до ціннісно-смыслового простору мирного життя, що актуалізує проблематику вивчення ціннісно-смыслових засад ветеранів АТО із різним рівнем переживання посттравматичного стресового розладу.

Мета роботи – проаналізувати особливості ціннісно-смыслової сфери учасників АТО із різним рівнем переживання посттравматичного стресового розладу.

Методика та організація дослідження. В емпіричному дослідженні показників ціннісно-смыслової сфери учасників АТО із різним рівнем вираженості ПТСР використано методики «Тест смисложиттєвих орієнтацій» (Д.О. Леонтєв), «Ціннісні орієнтації» (М. Рокіч), «Шкала оцінки впливу травматичної події (Impact of Event Scale)» (М.Дж. Горовіц) та «PCL-5 (PTSD Checklist for DSM-5)» (Ф.В. Везерс, Б.Т. Літз, Т.М. Кін; адаптація В. Бежейко [1]). У дослідженні взяли участь 120 учасників АТО Військової

частини А3384 Національної гвардії України (м. Полтава). Дослідження проведене в січні 2022 року.

Результати дослідження. Отримані дані засвідчують, що більшість учасників АТО (62%) характеризується вираженими ознаками ПТСР, що виявляються у різних його компонентах. Зокрема, вражені симптоми вторгнення характерні для 58% представників вибірки, уникнення – 54% та збудливості – 63%. Тобто, учасники АТО, переважно, характеризуються постійними згадками про пережиті ситуації бойових зіткнень, намагаються мінімізувати їх валив на своє життя у вигляді флеш беків та негативного емоційного фону. Вони часто відчують безпричинне емоційне збудження та дезорганізацію діяльності внаслідок пережитого травматичного досвіду. Для них характерні негативні думки та емоції (54%), повторювані спогади про пережиті події (інтрузії), що виявлені у 62% респондентів. Ступінь впливу травматичних подій під час участі у бойових діях достатньо високий (58%).

Натомість, для 38% учасників АТО виражені ознаки ПТСР не характерні, вони змогли успішно адаптуватися до мирного життя, а їх негативні емоційні переживання від травматичного досвіду не спричиняють дезінтегруючого ефекту на їх життя.

Нами порівняно показники ціннісно-сислової сфери учасників АТО із різним рівнем ПТСР. Встановлено чітку закономірність – учасникам АТО із вираженими ознаками ПТСР характерне переважання зниженого рівня смисложиттєвих орієнтацій ($\chi^2 = 9,486$, $p < 0,01$), порушення ієрархії та визначеності життєвих цілей ($\chi^2 = 11,267$, $p < 0,01$), орієнтація на зовнішній локус контролю у житті ($\chi^2 = 7,246$, $p < 0,05$). Вони більше сприймають своє життя як не результативне ($\chi^2 = 12,474$, $p < 0,01$) та позбавлене внутрішньої логіки та послідовності дій ($\chi^2 = 12,318$, $p < 0,01$), перебуваючи в стані активного посттравматичного переживання. Їх постійне центрування на пережитих травматичних подіях зумовлює переоцінку цінностей, що супроводжується втратою минулих смисложиттєвих орієнтацій, перебудовою та дезінтеграцією смислової сфери. Натомість, показники смисложиттєвих орієнтацій у ветеранів АТО з відсутністю виражених ознак ПТСР вищі. Вони характеризуються переважанням середнього (42%) чи високого (32%) рівня осмисленості життя, наявністю чітко визначених життєвих цілей та внутрішньої послідовності життя, його смислової узгодженості. Вони сприймають життя як більш результативне та підкорене внутрішнім особистісним їх позиціям.

Виявлені і відмінності розподілу термінальних ($U = 242$, $p \leq 0,01$) та інструментальних ($U = 318$, $p \leq 0,05$) цінностей у представників двох груп. Зокрема, учасники АТО із вираженими симптомами ПТСР характеризуються переважанням цінностей впевненості у собі, здоров'я, щастя інших, наявності хороших друзів, самоконтролю, твердої волі, раціоналізму, терпимості і чуйності. Натомість, ветерани АТО із відсутністю ознак ПТСР характеризуються переваженням цінностей продуктивного життя, свободи, розвитку, відпочинку, активного життя, незалежності, життєрадісності, відповідальності. Для всіх учасників АТО вагомими цінностями є сімейне щастя, свобода та цікава робота.

Висновки. Виявлено, що показники ціннісно-сміслової сфери учасників АТО із різним рівнем вираженості ПТСР суттєво відрізняються, що відображає вагомість ціннісно-сміслових засад в опрацюванні травматичного життєвого досвіду особистістю. Зокрема, ветерани АТО із вираженими ознаками ПТСР характеризуються переважанням знижених показників осмисленості життя, дифузністю та де зорганізованістю смислової сфери, переважанням цінностей здоров'я та соціальної підтримки. Натомість, учасники АТО із відсутністю виражених ознак ПТСР характеризуються переважанням вищих показників осмисленості життя та більш спрямованими на активне життєве самоствердження цінностями.

Література:

1. Бежейко В. Адаптація Шкали для клінічної діагностики ПТСР та опитувальника «Перелік симптомів ПТСР» для української популяції. *PMGP. Психосоматична медицина та загальна практика*. 2016. Вип. 19. Вересень. [Електронне джерело]. Режим доступу: <https://uk.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/8>
2. Лукомська С.О. Вираженість симптомів ПТСР в учасників АТО різного віку. *POST-TRAUMATIC STRESS DISORDER: Adults, Children and Families in a War Situation: International Scientific and Practical Edition*. 2018. Vol. II. Warsawa–Kyiv.: PAN-Gnosis, 2018. С. 132-143.
3. Соченко Т.Ю., Моначин І.Л. ПТСР серед військовослужбовців та ветеранів АТО в Україні. *Актуальні задачі сучасних технологій: Матеріали VIII Міжнародної науково-технічної конференції молодих учених та студентів (м. Тернопіль, 27-28.11.2019 р.)*. Тернопіль, 2019. С.160-161.

ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ЯК ЧИННИК САМОЕФЕКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В СИТУАЦІЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Тесленко М. М., Перетяцько Л. Г., Юдіна Н. О.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
marinateslenkorpu@gmail.com, lara.bilin19@gmail.com,
nata.yudina17@gmail.com*

Сучасні умови життя, а саме інтенсивний та напружений ритм життя, високі вимоги до якості та результативності професійної діяльності, значні інформаційні потоки, соціально-економічна нестабільність, вносять суттєві корективи в традиційну схему життєдіяльності людини. Людина постає перед необхідністю вирішення складних завдань, пошуку індивідуально-психологічних ресурсів продуктивної самореалізації.

Події останніх років, пандемія COVID-19, повномасштабна військове вторгнення росії в Україну, також внесли певні корективи в наше життя, в наслідок чого головною характеристикою «нової повсякденності» став високий рівень невизначеності. Умови такого життя потребують від людини високої індивідуальної стресостійкості до дії несприятливих чинників навколишнього